

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ПРАВА

INNOVATIVE APPROACHES TO THE FORMATION OF THE FUTURE LAW BACHELORS' PROFESSIONAL COMPETENCE

У статті обґрунтовано інноваційні підходи до формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів права в умовах діджиталізації освіти: компетентнісний (забезпечення формування правових знань, умінь і навичок, набутих під час навчання і необхідних для успішного здійснення правової діяльності); інтегральний (урахування особливостей інтегрованого навчання бакалаврів права з метою забезпечення взаємозв'язку змісту професійної підготовки в умовах розвитку інформаційно-комунікаційних технологій); технологічний (організація навчання для розкриття когнітивних компетентностей, формування та розвиток правової професійної компетентності бакалаврів права); аксіоматичний (спрямованість підготовки майбутніх бакалаврів права на формування цінностей та здатностей, необхідних для вирішення професійних завдань правового характеру в умовах діджиталізації освіти); гуманістичний (сприяння інтерпретації підготовки майбутніх бакалаврів в контексті завдань гуманізації освіти, правової культури і поведінки, формування правової свідомості та відповідальності); особистісний (виявляти пізнавальні здібності та визначати спрямованість навчального процесу на формування і розвиток професійно важливих якостей правника). Виявлено суперечності між потребою громадянського суспільства і держави в бакалаврах права, здатних до творчого вирішення професійних завдань, самостійної перетворюючої діяльності та використаням вербальних методів навчання, які формують пасивних, конформістськи налаштованих фахівців; необхідністю особистісно орієнтованого характеру правової освіти як основної умови соціокультурного самовизначення особистості й консерватизмом системи професійної юридичної підготовки; потребою в цілеспрямованому системному керівництві цілісним процесом особистісного та професійного становлення бакалавра права у ході діалогу "викладач – студент" та неузгодженістю педагогічних впливів, невмінням розглядати всю систему підготовки фахівця загалом; постійно зростаючим обсягом інформації, необхідністю інтенсифікації навчального процесу і переважанням екстенсивних методів професійної підготовки бакалавра права.

Ключові слова: бакалавр права, професійна компетентність, інноваційні підходи, інте-

грація, технологія, діджиталізація освіти, компетентність, гуманізація.

The article substantiates innovative approaches to the formation of professional competence of future bachelors of law in the conditions of digitalization of education: competence (ensuring the formation of legal knowledge, abilities and skills acquired during the training and which are necessary for successful implementation of legal activity); integral (taking into account the peculiarities of the integrated education of bachelors of law in order to ensure the interconnection of the content of professional training in the conditions of the development of information and communication technologies); technological (organization of training to reveal cognitive competences, formation and development of legal professional competence of bachelors of law); axiomatic (the focus of training future bachelors of law on the formation of values and abilities necessary for solving professional tasks of a legal nature in the conditions of digitization of education); humanistic (facilitating the interpretation of the future bachelors' training in the context of the tasks of humanizing education, legal culture and behavior, forming legal awareness and responsibility); personal (to identify cognitive abilities and determine the focus of the educational process on the formation and development of professionally important qualities of a lawyer). Contradictions are revealed between the need of civil society and the state for bachelors of law, who are capable of creative solutions to professional tasks, independent transformative activity and the use of verbal teaching methods that form passive, conformist specialists; the necessity of the personally oriented nature of legal education as the main condition for the socio-cultural self-determination of the individual and the conservatism of the system of professional legal training; the need for purposeful systematic guidance in the holistic process of a law bachelor's personal and professional formation in the course of the "teacher-student" dialogue and the inconsistency of pedagogical influences, the inability to consider the entire system of specialist training in general; the ever-growing amount of information, the need to intensify the educational process and the prevalence of extensive methods of professional training for a bachelor of law.

Key words: a bachelor of law, professional competence, innovative approaches, integration, technology, digitalization of education, competence, humanization.

УДК 378.14:34:17.021.1
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/59.39>

Чичкевич О.Б.,
аспірант кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Національного університету
«Львівська політехніка»

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Вирішальним чинником у реалізації розвитку юридичної освіти має стати нова модель культурного і цивілізованого бакалавра права XXI століття. Державний освітній стандарт містить соціально обґрунтовані вимоги до дипломованого фахівця, здатного компетентно

вирішувати складні професійні завдання в нових суспільно-економічних умовах. Випусник-бакалавр права має володіти необхідним фондом актуальних наукових і прикладних знань, спеціальних умінь і навичок, керуватися у своїй професійній поведінці демократичними й гуманістичними цінностями, утверджувати і захищати ідеї правової держави, законність й справедливість,

постійно прагнути до творчого пошуку й саморозвитку.

Це зумовлює необхідність науково обґрунтованих підходів до вирішення суперечностей, що виявляються у процесі професійної підготовки бакалавра права. Найбільш суттєвими є суперечності між: потребою громадянського суспільства і держави в бакалаврах права, здатних до творчого вирішення професійних завдань, самостійної перетворюючої діяльності та використання вербальних методів навчання, які формують пасивних, конформістськи налаштованих фахівців; необхідністю особистісно орієнтованого характеру правової освіти як основної умови соціокультурного самовизначення особистості й консерватизмом системи професійної юридичної підготовки; потребою в цілеспрямованому системному керівництві цілісним процесом особистісного та професійного становлення бакалавра права у ході діалогу «викладач – студент» та неузгодженістю педагогічних впливів, невмінням розглядати всю систему підготовки фахівця загалом; постійно зростаючим обсягом інформації, необхідністю інтенсифікації навчального процесу і переважанню екстенсивних методів професійної підготовки бакалавра права.

Окреслені суперечності визначають проблему розроблення інноваційних підходів до формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів права, що є тематикою пропонованої статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У науково-педагогічній літературі значна увага приділяється правовому аспекту фахівців, зокрема формування правової компетентності в сучасних студентів досліджувала Д. Клочкова [4], а правові механізми формування правової свідомості студентів В. Головченко та А. Потьомкін [3]. Не менш значущими є і наукові розробки, що стосуються професійної освіти бакалаврів та магістрів права, а саме: підготовка майбутніх магістрів з правознавства до викладацької діяльності (Є. Безсмолий [1]), теоретико-методологічна основа забезпечення дистанційного навчання студентів-правників (М. Криштанович [7]), формування культури професійно-правового спілкування в майбутніх юристів у процесі фахової підготовки (С. Циганій [10]) та ін.

Важливу роль у формуванні фахівця юридичних спеціальностей та його особистості відіграють інтеграційні процеси в професійній освіті (Ю. Козловський [5]), інтегрований підхід до структурування змісту правових знань (В. Смірнова [9]) та ін.

В умовах діджиталізації освіти інноваційні підходи до формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів права набувають нових рис. Інформаційно-комунікаційна компетентність та цифрова культура суттєво впливають на рівень та якість готовності бакалаврів права до професійної

діяльності: у цьому контексті працюють такі вчені як Л. Гаврілова та Я. Топольник [2], М. Криштанович [6], О. Овчарук [8], А. McFarlane [11], N. Selwyn [12] та ін. Водночас, проблему інноваційних підходів до формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів права спеціально не досліджували.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є обґрунтування доцільності застосування інноваційних підходів до формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів в умовах діджиталізації освіти.

Виклад основного матеріалу. Розвиток сучасної професійної освіти передбачає якісне оновлення системи підготовки бакалавра права. Суспільно детерміновані цілі професійного розвитку вимагають нової концепції правової освіти, яка передбачає особистісний, теоретичний і практичний аспекти. При цьому особистісна позиція бакалавра права є найбільш значущою.

Ідея особистісно орієнтованої правової освіти лише починає визначатися. Особистісна характеристика моделі фахівця є найбільш складною і важко прогнозується. Вона вимагає методологічного інструментарію, розробка якого має опиратися на синтез отриманих психологічною та педагогічною наукою закономірностей функціонування та розвитку особистості.

Головні складові моделі бакалавра права – професійні знання й уміння, соціально-психологічні й духовно-творчі якості особистості, які визначають здатність працювати в умовах ринкових відносин, досягаючи результатів, адекватних до вимог суспільного і науково-технічного прогресу. Модель фахівця передбачає розвиток творчого потенціалу особистості, виховання сміливості думки, впевненості в своїх силах, здатності генерувати нові ідеї, формування потреби у творчому способі життя.

Це передбачає вироблення таких умінь: здійснювати системний аналіз проблемної ситуації; виявляти суперечності й цілеспрямовано розв'язувати їх, приймаючи нестандартні рішення; генерувати оригінальні ідеї, висувати гіпотези; шукати і зважувати багатоваріантні рішення творчої задачі чи проблеми; свідомо переборювати інерцію власного мислення; вести цілеспрямований пошук науково-прикладної інформації з проблеми, що вирішується, тощо.

Особистісна характеристика моделі фахівця включає світоглядні установки особистості, які орієнтують її на виконання відповідної соціальної функції. Це рівень соціальної зрілості, особиста система цінностей і пріоритетів, ділові якості, морально-етичні переконання тощо. До того ж специфіка юридичного фаху вимагає формування внутрішнього імперативу службового обов'язку, готовності підпорядкувати власні інтереси ідеї справедливості.

Звідси витікають такі вимоги до змісту моделі фахівця: розуміння сутності та соціальної значущості своєї спеціальності; дотримання морально-етичних та правових норм суспільства; сформованість аксіологічних устремлень (ідеалів, цінностей, пріоритетів, мотивацій). Зокрема це усвідомлення аксіологічного характеру права; наявність людських, гуманних вимірів особистості – почуття справедливості, співчуття, милосердя, здатності прийти іншій людині на допомогу тощо; вияв громадянського обов'язку – уміння використовувати і впроваджувати культурно-правові здобутки і загальнолюдські цінності, усвідомлення політико-правової мети нації в сучасному державотворенні України.

Такі підходи сприяють підготовці дійсно широко освічених, творчо й критично мислячих фахівців, здатних до різнобічного, цілісного бачення і самоаналізу складних проблем у житті суспільства, у ставленні до природи, зорієнтованих на пошук нових ефективних рішень негативних проблем.

У змісті вищої правової освіти необхідно вивчати, передусім, навчальні курси, котрі охоплюють цілі пласти культури. Культурологічна освіта повинна відігравати більш значущу роль, ніж зараз. Філософія, культурологія, естетика, психологія і педагогіка можуть значно вплинути на становлення та зміцнення особливого типу свідомості – глибинної, відкритої, самодостатньої, цілісної та системної, спрямованої на розвиток світогляду майбутнього фахівця. Якісного підходу до підвищення суто професійного рівня недостатньо. Спеціальність, спеціалізація не може визначати формування особистості. Надійним і міцним підґрунтям може бути лише просвітництво, котре розширює коло людської думки і її пізнавальних можливостей.

Якісне оновлення правової освіти як ефективний спосіб подальшого саморозвитку професійної компетентності фахівців формує системотворчі складові освітньої моделі. Ключовим є визначення змісту правової освіти як суттєвого засобу вдосконалення особистісно-професійного становлення бакалавра права в у поєднанні з духовною, моральною і юридичною відповідальністю, із загальним рівнем професійної культури.

Варто зауважити, що саме професійна культура бакалавра права – це єдиний засіб, здатний забезпечити використання своїх професійних знань для служіння Закону, а не супроти нього.

Технологія формування змісту освіти має бути гнучкою, системною, враховувати основні фактори, що проявляються у цьому процесі. Його рушійною силою має бути культура особистості з виходом на необхідну сукупність культур: духовної, національної, політичної, моральної, правової, психологічної тощо.

Слід зауважити, що відбір і структурування змісту навчання, його оновлення, а відповідно й розробка державних стандартів освіти, моделі фахівця – проблема багатоаспектна, зокрема філософська, культурологічна, педагогічна, психологічна, законодавча. Її розв'язання потребує державного підходу, який передусім полягає у науковому обґрунтуванні та законодавчому забезпеченні.

Іншим важливим чинником є поняття професійної компетентності як результату правової освіти, який відображає рівень професійної самосвідомості, сформовану систему потреб-здібностей із метою соціокультурного самовизначення та творчої самореалізації у професійних ситуаціях. Культурологічне спрямування правової освіти визначає вплив на правосвідомість майбутнього бакалавра права множини культур, дослідженням і визначенням яких займається культурологія права. Загалом право характеризується багатьма видами (множиною) культур. Проте не сумарна кількість різновидів культур визначає професійну самосвідомість бакалавра права, оскільки це здобутки загальної національної культури.

Поняття професійного саморозвитку визначає процес неперервного розкриття унікальності суб'єкта правової діяльності, який сприяє цілеспрямованому становленню професійної позиції, формуванню творчого потенціалу майбутнього бакалавра права.

Наступним важливим компонентом розробки моделі фахівця є педагогічна технологія – алгоритмічний процес управління неперервним саморозвитком потреб, здібностей, самосвідомості студентів, який здійснюється через систему засобів, що забезпечують досягнення прогнозованого результату.

Наприклад, принцип гуманізації забезпечує орієнтацію на загальнолюдські цінності, стимулювання розвитку суб'єктних якостей, сприяє самовизначенню особистості в духовній культурі – національній і світовій. Гуманістичне спрямування професійної підготовки орієнтує передусім на ціннісно-мотиваційний стрижень особистості, котрий визначає духовний світ професіонала, рівень цілісної професійної культури.

Принцип демократизації гарантує реалізацію прав людини, повагу до її життєвого досвіду, сприяє утвердженню діалогічних засад як підґрунтя відкритості, довіри і співробітництва.

Принцип системності передбачає цілісне вивчення будь-якого явища як багатомірного й поліфункціонального, включення індивіда у різноманітні системи навколишнього світу з метою активного впливу на їх функціонування. У такому сприйманні зливаються воєдино всі враження від оточуючого світу, спираючись на які особа осмислює сенс власного буття й буття інших людей,

кожного явища і кожної речі. Зокрема, правосвідомість бакалавра права може мати вияви лише при глибокому знанні системи правових знань та сформованих правових почуттях (почуття законності, власного обов'язку, милосердя, культура юридичного мислення, правова, нормативна, світоглядна культура тощо).

Культурологічний підхід до підготовки майбутнього бакалавра права як людини культури повинен бути невід'ємною частиною освітнього. Людина культури – це незалежна особистість, здатна до самовизначення у культурному бутті. Саме тому студенти як майбутні фахівці мають бути зорієнтовані на подальший розвиток почуття самоповаги, здатність визначатися у світі духовних цінностей і оточуючому середовищі, приймати рішення і нести відповідальність за свої вчинки, здійснювати самостійний вибір змісту своєї життєдіяльності, стилю поведінки, шляхів свого подальшого розвитку.

Виходячи з вищесказаного, **інноваційними підходами до формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів права в умовах діджиталізації освіти визначено** такі:

- компетентнісний (забезпечення формування правових знань, умінь і навичок, набутих під час навчання і необхідних для успішного здійснення правової діяльності);
- інтегральний (урахування особливостей інтегрованого навчання бакалаврів права з метою забезпечення взаємозв'язку змісту професійної підготовки в умовах розвитку інформаційно-комунікаційних технологій);
- технологічний (організація навчання для розкриття когнітивних компетентностей, формування та розвитку правової професійної компетентності бакалаврів права);
- аксіоматичний (спрямованість підготовки майбутніх бакалаврів права на формування цінностей та здатностей, необхідних для вирішення професійних завдань правового характеру в умовах діджиталізації освіти);
- гуманістичний (сприяння інтерпретації підготовки майбутніх бакалаврів в контексті завдань гуманізації освіти, правової культури і поведінки, формування правової свідомості та відповідальності);
- особистісний (виявляти пізнавальні здібності та визначати спрямованість навчального процесу на формування і розвиток професійно важливих якостей правника).

Висновки. Для особистості бакалавра права основою діяльності виступає прагнення утверджувати ідеали справедливості й законності, зміцнювати правопорядок, сприяти будівництву правової держави України. Саме такі підходи до змісту

правової освіти передбачають необхідність науково обґрунтованих підходів до вирішення суперечностей, що виявляються у процесі професійної підготовки бакалавра права. Обґрунтовано інноваційні підходи до формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів права в умовах діджиталізації освіти: компетентнісний, інтегральний, технологічний, аксіоматичний, гуманістичний; особистісний.

До подальших напрямів дослідження відносимо виявлення особливостей формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів в умовах діджиталізації освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Безсмолий Є. Б. Підготовка майбутніх магістрів з правознавства до викладацької діяльності : дис. ... к. пед. н : 13.00.04. Київ, 2015. 275 с.
2. Гаврілова Л., Топольник Я. Цифрова культура, цифрова грамотність, цифрова компетентність як сучасні освітні феномени. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. Т. 61. № 5. С. 1–14.
3. Головченко В., Потьомкін А. правові механізми формування правової свідомості студентів. *Право України*. 2006. № 4. С. 25–27.
4. Клочкова Д. М. Формування правової компетентності в сучасних студентів. *Освіта Донбасу*. 2011. № 2 (145). С. 86–90.
5. Козловський Ю. М. *Інтеграційні процеси в професійній освіті: методологія, теорія, методика* : монографія. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2018. 420 с.
6. Криштанович М. Ф. Організаційні умови застосування інформаційно-комунікаційних технологій при викладанні права у закладі вищої освіти. *Науковий вісник Львівської академії*. 2019. Вип. 5. 496 с.
7. Криштанович М. Ф. Теоретико-методологічна основа забезпечення дистанційного навчання правників. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 68. Т. 2. С. 48–52.
8. Овчарук О. Інформаційно-комунікаційна компетентність як предмет обговорення: міжнародні підходи. *Формування ІКТ у контексті євроінтеграційних процесів створення інформаційного освітнього простору*: посібник Київ: Атіка, 2014. С. 7–16.
9. Смірнова В. О. Інтегрований підхід до структуризації змісту правових знань у професійно-педагогічному коледжі. Автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Київ, 2009. 20 с.
10. Циганій С. О. Формування культури професійно-правового спілкування в майбутніх юристів у процесі фахової підготовки. Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Національний авіаційний університет. Київ, 2017. 242 с.
11. McFarlane A. Competing visions of a good education in the digital age. *British Journal of Educational Technology*. 2019. V. 50. № 3. PP. 1125–1136.
12. Selwyn N. Making sense of people, education and digital technology: the role of sociological theory. *Oxford Review of Education*. 2012. Vol. 38. PP. 81–96.